

Sociaal-Economische
Raad Curaçao

Aan de Minister van Sociale Ontwikkeling,
Arbeid en Welzijn (SOAW)
Dhr. ing. H.F. Koeiman
Prinsenstraat 86
ALHIER.

Datum: Willemstad, 13 december 2019

Ref.nr.: 138/2019-SER

Betreft: Advies inzake de ontwerp-ministeriële regeling, met algemene werking, houdende toepassing van artikel 13, eerste lid, van de Landsverordening minimumlonen

Geachte heer Koeiman,

Gaarne vragen wij hierbij uw aandacht voor het volgende.

Op 5 december 2019 heeft de Sociaal-Economische Raad (SER) uw adviesverzoek ontvangen inzake de ontwerp-ministeriële regeling, met algemene werking, houdende toepassing van artikel 13, eerste lid, van de Landsverordening minimumlonen (zaaknummers 2019/04661, 2019/046661, 2019/046633, ref.nr. 134/2019-SER) (hierna: het ontwerp).

Het ontwerp is in behandeling genomen in de voorbereidende en plenaire vergadering van de SER op 13 december 2019.

Bijgaand advies is in de plenaire vergadering van 13 december 2019 vastgesteld.

Voor een inhoudelijke uiteenzetting wordt verwezen naar genoemd advies.

Namens de Sociaal-Economische Raad,

De fungerend Voorzitter,

mr. J.H. Jacobs

De Algemeen Secretaris,

drs. R.J. Henriquez

cc.: De Minister van Algemene Zaken
De Uitvoeringsorganisatie Wetgeving en Juridische Zaken (UOWJZ)
De Beleidsorganisatie van het Ministerie van Economische Ontwikkeling
De Beleidsorganisatie van het Ministerie van Financiën

Ansinghstraat 15-17
Willemstad, Curaçao
T: (+5999) 461-5406/5328

www.ser.cw

**Advies inzake de ontwerp-ministeriële regeling, met
algemene werking, houdende toepassing van artikel
13, eerste lid, van de Landsverordening inzake
indexering van de minimumlonen per 1 januari 2020**

**UITGEBRACHT AAN DE MINISTER VAN SOCIALE ONTWIKKELING, ARBEID EN WELZIJN
DECEMBER 2019
REF.NR. 138/2018-SER**

Sociaal-Economische Raad

De Sociaal-Economische Raad (SER) is een vast college van advies met als taak de regering en de Staten te adviseren over het te voeren sociaaleconomisch beleid, aangelegenheden van sociaaleconomische aard en over wettelijke regelingen van sociaaleconomische aard.

Richtinggevend bij de advisering door de SER is het hanteren van een breed welvaartsbegrip waarbij het niet alleen gaat om materiële vooruitgang, maar ook om aspecten van sociaal welzijn en een goede kwaliteit van de leefomgeving, kortom een duurzame ontwikkeling van de samenleving.

De SER streeft daarbij naar kwaliteit en draagvlak: hoge deskundigheid in combinatie met breed gedragen overeenstemming en steun in de samenleving.

Dat kan door in tripartiete vorm – werkgevers- en werknemersvertegenwoordigers en onafhankelijke leden – te discussiëren over beleid en beleidsvoornemens van de regering en daarover gevraagd en ongevraagd te adviseren.

Diverse maatschappelijke organisaties krijgen ook een luisterend oor bij de SER; afhankelijk van het onderwerp ter advisering, worden deze organisaties op uitnodiging van de SER gevraagd hun deskundigheid in te brengen.

Actuele informatie over de samenstelling en de werkzaamheden van de SER, adviezen, persberichten en het laatste nieuws zijn te vinden op de website van de SER.

Sociaal-Economische Raad
Ansinghstraat 15-17
Willemstad, Curaçao
T (+5999) 461 5406 / 5328
E info@ser.cw
www.ser.cw

Overname van teksten is toegestaan onder bronvermelding

Inhoudsopgave

Samenvatting van conclusies en aanbevelingen	1
1. Inleiding	5
2. Standpunt van de SER	6
2.1 Adviesverzoek	6
2.2 Beleidsachtergrond indexering.....	7
2.3 Indexeringsmethodiek	8
2.4 Financiële implicaties van indexering.....	9
2.5 Sociaaleconomische implicaties van indexering.....	10

Conceptadvies van de Sociaal-Economische Raad (SER) ten behoeve van de vergadering van 13 december 2019 betreffende de ontwerp-ministeriële regeling, met algemene werking, ter uitvoering van artikel 13, eerste lid, van de Landsverordening minimumlonen (P.B. 1972, no.110) inzake indexering van de minimumlonen per 1 januari 2020 (zaaknummers 2019/04661, 2019/046661, 2019/046633, ref.nr. 134/2019-SER).

Samenvatting van conclusies en aanbevelingen

- De Sociaal-Economische Raad (hierna: de SER) heeft op 5 december 2019 een adviesverzoek ontvangen van de Minister van Sociale Ontwikkeling, Arbeid en Welzijn (hierna: de minister) om een spoedadvies uit te brengen ter zake de ontwerp-ministeriële regeling, met algemene werking, ter uitvoering van artikel 13, eerste lid, van de Landsverordening minimumlonen¹ (zaaknummer 2019/04661+2019/046661+2019/046633, ref. nr. 134/2019-SER) (hierna: het ontwerp).
- Het ontwerp strekt tot het indexeren van het minimumloon per 1 januari 2020 met 2,7 procent. Het huidige minimumuurloon bedraagt NAf. 9,37 en wordt verhoogd naar NAf. 9,62 in geval van de voorgestelde indexering.
- De SER wenst allereerst op te merken dat het zaak is om bij de juridische en wetstechnische procedure de doorlooptijd te bewaken zodat een spoed-adviesaanvraag van de minister aan de SER in beginsel overbodig is.
- In verband met het bovenstaande wenst de SER op te merken dat de fundamentele beginselen van deugdelijkheid en zorgvuldigheid van het wetgevingsproces in het gedrang (dreigen te) komen indien in het proces van voorbereiding/ontwerp, advisering, goedkeuring, bekrachtiging, bekendmaking en inwerkingtreding de noodzakelijke doorlooptijden niet, althans niet voldoende, in acht worden genomen. Een dergelijke gang van zaken acht de SER niet wenselijk.
- Ingevolge artikel 13, eerste lid, van de Landsverordening minimumlonen kan de minister, indien uit de door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) vast te stellen prijsindexcijfers van de gezinsconsumptie (hierna: CPI) blijkt dat het cijfer voor de maand augustus van het lopende jaar, vergeleken met het cijfer voor de maand augustus van het voorafgaande jaar is gestegen of gedaald, de SER gehoord, bedragen vaststellen, die met ingang van 1 januari van het komende jaar in de plaats treden van de in artikel 9, eerste tot en met het vierde lid, van de Landsverordening minimumlonen genoemde bedragen.
- De SER merkt op dat bij het adviesverzoek de instemming van de Raad van Ministers ontbreekt als bijlage. Onverminderd het bepaalde in artikel 2, tweede lid, van de Landsverordening van de 24ste augustus 2017 houdende wijziging van de Landsverordening Sociaal Economische Raad (P.B. 2017, no. 70), vraagt de SER zich in het licht van het vorenstaande af welke procedure uiteindelijk wordt gevolgd. Met uitzondering van vorig jaar was het immers gebruikelijk dat ontwerp-wetgeving betreffende de verhoging van de minimumlonen voor advies bij de SER werd ingediend via de Raad van Ministers door tussenkomst van de Minister-president. De SER kon er dientengevolge in redelijkheid van uitgaan dat de Raad van Ministers had ingestemd met het ingediende ontwerp. Consistentie en coherentie acht de SER in deze van belang. De SER verzoekt de minister daarom duidelijkheid te verschaffen over de te volgen procedure omtrent adviesverzoeken aan de SER inzake de uitvoering van artikel 13, eerste lid, van de Landsverordening minimumlonen, waarbij de

¹ P.B. 1972, no. 110.

SER van mening is dat indexering van het minimumloon verstrekkende, intersectorale en ministerie-overstijgende gevolgen met zich mee brengt, en daarom bij voorkeur gedragen moet worden door de voltallige Raad van Ministeries.

- De SER constateert voorts dat bij het adviesverzoek een overzicht van het CBS ontbreekt inzake het CPI voor de maand augustus van het lopende jaar, vergeleken met het cijfer voor de maand augustus van het voorafgaande jaar. Wel is een persbericht van het CBS toegevoegd van 18 november 2019 betreffende het CPI inzake oktober 2018 en 2019, hetgeen niet relevant is in het kader van dit wetgevingstraject. Uit een persbericht van het CBS van 13 september 2019 blijkt evenwel dat het twaalfmaands gemiddelde CPI over de periode augustus 2018 tot augustus 2019, 2,8 procent bedraagt. In de bij het ontwerp behorende Nota van Toelichting (hierna: NvT) wordt echter aangegeven dat door het CBS is vastgesteld en gepubliceerd dat het twaalfmaands gemiddelde over de periode augustus 2018 tot augustus 2019, 2,7 procent bedraagt. Navraag bij het CBS leert dat een berekening van het twaalfmaands gemiddelde CPI, waarbij met vier decimalen wordt gerekend, afgerond uitkomt op 2,8 procent.
- De SER stelt eveneens vast dat er ten aanzien van het gehanteerde CPI geen consistentie is aangetroffen tussen de considerans en de NvT. In de considerans wordt het CPI gebruikt dat gebaseerd is op de enkelvoudige maandmethode, terwijl in de NvT het twaalfmaands gemiddelde CPI wordt gehanteerd. Eveneens is de NvT qua inhoud en strekking zelf niet consistent, aangezien daarin weliswaar het twaalfmaands gemiddelde CPI wordt gehanteerd, doch tegelijkertijd wordt gesteld dat er bij het voornemen tot indexering is uitgegaan van het CPI per augustus 2019, met als meetpunten augustus 2018 en augustus 2019, hetgeen meer duidt op de enkelvoudige maandmethode.
- Tevens merkt de SER op dat hetgeen in de considerans wordt genoemd in essentie geen overweging betreft, maar slechts de constatering van een feit. Welke overwegingen ertoe hebben geleid tot het voornemen om de minimumlonen per 1 januari 2020 te indexeren, wordt noch in de considerans, noch in de NvT nader toegelicht. Er ontbreekt derhalve een motivering van de noodzaak van het voornemen, hetgeen in strijd is met het bepaalde in aanwijzing 4, eerste lid, van de Aanwijzingen voor de regelgeving. Daarin is bepaald dat tot het ontwerpen van nieuwe regelingen alleen wordt besloten, indien de noodzaak daarvan is komen vast te staan.
- In het licht van het vorenstaande geeft de SER de minister in overweging om de noodzaak, c.q. de motivering van het voornemen tot indexering van het minimumloon expliciet op te nemen in het ontwerp.
- In de NvT wordt daarentegen wel gesteld dat alvorens te besluiten tot het indexeren van het minimumuurloon een Macro-Economische Impact Analyse studie is verricht. In het document 'Macro-Economische Impact Analyse Indexering minimumloon 2020' van het Ministerie van Economische Ontwikkeling (hierna: MEO) van 4 december 2019 (zaaknummer 2019/046211) wordt geadviseerd om de indexering van het minimumuurloon per 2020 aan te houden, omdat 'een indexering van het minimumuurloon mogelijkwijs een vooruitgang voor een groep werkenden betekent, maar een negatief effect heeft op een veel grotere groep in de samenleving.'
- In de hierboven genoemde impactstudie heeft MEO de gevolgen van de indexering van het minimumuurloon in een bredere economische context geanalyseerd. Uit deze studie komt naar voren dat indexering van de minimumlonen naar verwachting zal leiden tot een stijging van de totale loonsom in 2020 met 10,08 miljoen gulden, een daling van het Bruto Binnenlands Product (BBP) met 0,4 procentpunt ten opzichte van het basispad, een afname van de binnenlandse bestedingen,

een afname van de werkgelegenheid met 100 arbeidsplaatsen, een verslechtering van de concurrentiepositie en een afname van de overheidsinkomsten met NAf. 0,6 miljoen gulden in 2020.

- Tevens wijst MEO op onder meer de volgende mogelijke sociaaleconomische gevolgen: vervanging van laaggeschoolde arbeid door kapitaal - met werkloosheid onder deze groep tot gevolg, minder vraag naar nieuwkomers op de arbeidsmarkt, een productiviteitsval, waarbij minimumloners te duur zijn geworden doordat hun productiviteit niet meer opweegt tegen de kosten die de werkgever minimaal moet maken, substitutie van minimumloners door hoger opgeleiden met een hogere productiviteit, toename van de vraag naar informele arbeid en een daling van de koopkracht van minvermogenden door de toename van de consumptieprijzen.
- De SER constateert verder dat ook het advies van de directeur van de beleidsorganisatie van het Ministerie van Financiën (met zaaknummer 2019/046633) van 25 november 2019 negatief is. De SER vraagt zich derhalve af op grond van welke overwegingen en argumenten de minister, ondanks de negatieve adviezen van MEO en van het Ministerie van Financiën, toch besloten heeft om het wetgevingstraject ter zake het voorstel tot indexering van het minimumloon per 1 januari 2020 voort te zetten. In de brief van de Uitvoeringsorganisatie Wetgeving en Juridische Zaken van het Ministerie van Algemene Zaken (hierna: UO/WJZ) wordt aangegeven dat de minister in het bijzonder advies van de SER wenst, op basis waarvan hij de beslissing tot wel of niet indexeren zal kunnen baseren.
- De SER wenst hierbij op te merken dat hij reeds in eerdere adviezen uitvoerig heeft geadviseerd over de indexering en/of de autonome verhoging van het minimumloon. In het initiatiefadvies van de SER inzake een verkenning van het beleidsthema 'Minimumlonen' van oktober 2017 (ref.nr. 173/2017-SER) is het beleidsthema vanuit diverse invalshoeken uitgebreid belicht. De SER verwijst dan ook naar deze eerdere adviezen, met de nadrukkelijke kanttekening dat deze adviezen integraal en in hun onderlinge samenhang in aanmerking dienen te worden genomen.
- Naar het oordeel van de SER is het nogal opmerkelijk dat er in de NvT niet nader wordt ingegaan op de financiële implicaties van het ontwerp. De SER constateert evenwel dat in het advies van de beleidsorganisatie van het Ministerie van Financiën (met zaaknummer 2019/046633) van 25 november 2019 wordt gesteld dat 'de indexering geen financiële gevolgen zal kennen voor het Land'. Deze stelling wordt in hetzelfde advies evenwel genuanceerd met de volgende zinsnede: 'voor de begroting heeft dit voorstel geen directe gevolgen, behoudens als deze verhoging leidt tot verdere economische teruggang. Dan zullen de (overheids-)uitgaven stijgen en de (overheids-)inkomsten verder dalen'. De SER tekent hierbij aan dat ten tijde van het uitbrengen van voornoemd advies van de beleidsorganisatie van het Ministerie van Financiën de analyse van MEO nog niet was uitgebracht. Nu er volgens MEO negatieve macro-economische gevolgen van de indexering van de minimumlonen te verwachten zijn, mag er in redelijkheid vanuit worden gegaan dat de overheidsfinanciën eveneens negatief worden beïnvloed.
- Conform artikel 11 van de Landsverordening comptabiliteitsvoorschriften Curaçao (A.B. 2010, no. 87) dienen in de NvT de financiële gevolgen voor en de dekking door het Land te worden vermeld. Een overzicht van de financiële implicaties van het onderhavige ontwerp dient dan ook uitgewerkt en opgenomen te worden in de NvT. De SER geeft de minister hierbij in overweging om in het vervolg, door tussenkomst van zijn collega van Economische Ontwikkeling, eerst de macro-economische impact analyse van MEO af te wachten en nadat deze impactstudie is uitgebracht, deze, door tussenkomst van zijn ambtgenoot van Financiën door te geleiden naar de beleidsorganisatie van het Ministerie van Financiën voor een nadere analyse met betrekking tot de mogelijke gevolgen voor de overheidsfinanciën van de voorgenomen beleidsmaatregel.

- Zoals reeds gesteld heeft MEO in zijn hierboven genoemde impactstudie de gevolgen van de indexering van het minimumuurloon in een bredere economische context geanalyseerd, waarbij hij tevens gewezen heeft op de mogelijke nadelige sociaaleconomische effecten van de voorgenomen indexering. De SER onderschrijft in grote lijnen de analyse en conclusies van MEO en is eveneens de mening toegedaan dat economische groei en arbeidsproductiviteit zeer relevante factoren zijn die betrokken moeten worden bij het besluitvormingsproces met betrekking tot de indexering van de minimumlonen.
- De economie van Curaçao bevindt zich met vier (4) opeenvolgende jaren van recessie in een neerwaartse spiraal van toenemende negatieve economische groei, een sterk oplopende werkloosheid, afnemende arbeidsproductiviteit, toenemende inflatie en een groeiende informele economie. Indexering van het minimumloon met 2,7 procent houdt voor werkgevers opnieuw een kostenverhoging in. De ruimte om deze lastenverzwaring op te vangen is in de afgelopen jaren sterk afgenomen. Indexering van het minimumloon zal naar verwachting de neerwaartse spiraal dan ook doen versterken.
- De SER acht het tegelijkertijd van groot belang dat er empirisch onderzoek wordt uitgevoerd naar de sociaaleconomische effecten van een verhoging van het minimumloon. De analyse van MEO is gebaseerd op een model met aannames die voortvloeien uit de neoliberale economische theorie. Internationaal empirisch onderzoek toont evenwel aan dat in de praktijk de relatie tussen een verhoging van het minimumloon en macro-economische variabelen complex is en geen 'blueprint' relatie is. De focus van dit empirische onderzoek dient zich te richten op de mogelijke effecten voor de werkgelegenheid, arbeidsproductiviteit en economische groei.
- Concluderend is de SER van mening dat uitsluitend op basis van de resultaten van empirisch onderzoek geëigende beleidsmaatregelen kunnen worden genomen, waarbij het met name gaat om consistentie van beleid, gericht op duurzame economische groei, productiviteitsstijging en voldoende ruimte voor behoud van koopkracht. Indexering van het minimumloon 2020 zal naar verwachting de aanhoudende economische krimp versterken, de werkloosheid doen stijgen, een inflatoir effect hebben en de armoede doen toenemen.

1. Inleiding

De Sociaal-Economische Raad (hierna: de SER) heeft op 5 december 2019 een verzoek ontvangen van de Minister van Sociale Ontwikkeling, Arbeid en Welzijn (hierna: de minister) om advies uit te brengen ter zake de ontwerp-ministeriële regeling, met algemene werking, ter uitvoering van artikel 13, eerste lid, van de Landsverordening minimumlonen² (zaaknummers 2019/04661, 2019/046661, 2019/046633, ref. nr. 134/2019-SER) (hierna: het ontwerp).

Het ontwerp strekt tot het indexeren van het minimumloon per 1 januari 2020. Ingevolge artikel 13, eerste lid, van de Landsverordening minimumlonen kan de minister, indien uit de door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) vast te stellen prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie (hierna: CPI) blijkt dat het cijfer voor de maand augustus van het lopende jaar, vergeleken met het cijfer voor de maand augustus van het voorafgaande jaar is gestegen of gedaald, de Sociaal-Economische Raad gehoord, bedragen vaststellen, die met ingang van 1 januari van het komende jaar in de plaats treden van de in artikel 9, eerste tot en met het vierde lid, van de Landsverordening minimumlonen genoemde bedragen.

In de Nota van Toelichting (hierna: NvT) behorende bij het ontwerp, stelt de minister dat door het CBS is vastgesteld en gepubliceerd dat het twaalfmaands inflatiepercentage, over de periode augustus 2018 tot augustus 2019, 2,7 procent bedraagt.

De indexering van het minimumloon, zoals voorgesteld in artikel 1 van de ontwerp-ministeriële regeling, met algemene werking, bedraagt 2,7 procent. Het huidige minimumuurloon bedraagt NAf. 9,37 en wordt verhoogd naar NAf. 9,62 in geval van de voorgestelde indexering.

In artikel 2 wordt bepaald dat 'deze ministeriële regeling per 1 januari 2020 in werking treedt'.

In artikel 3 wordt bepaald dat 'deze ministeriële regeling wordt aangehaald als Regeling indexering minimumloon 2020'.

² P.B. 1972, no. 110.

2. Standpunt van de SER

2.1 Adviesverzoek

Het verzoek van de minister aan de SER om advies uit te brengen over het concept 'Regeling indexering minimumloon 2020', is vastgelegd in een brief gedateerd 28 november 2019, met zaaknummers 2019/04661+2019/046661+2019/046633. De SER merkt hierbij op dat hij de desbetreffende brief pas op 5 december 2018 heeft ontvangen, en dat hieraan is toegevoegd een handgeschreven en door de minister op 5 december 2019 ondertekend schrijven 'SER voor spoedadvies'. De voorgenomen datum voor de indexering is 1 januari 2020.

De SER constateert voorts dat bij het adviesverzoek de adviezen van de Uitvoeringsorganisatie Wetgeving en Juridische Zaken (hierna: UOWJZ) van het Ministerie van Algemene Zaken en van de beleidsdirectie van het Ministerie van Financiën, als ook van het Ministerie van Economische Ontwikkeling (hierna: MEO) als bijlagen zijn toegevoegd. Het betrof hier verzoeken van de minister voor spoedadvies. Uit de bijgevoegde stukken blijkt dat de adviesverzoeken aan het Ministerie van Financiën en MEO pas begin november 2019 zijn ingediend. De SER tekent hierbij aan dat de voor de indexering benodigde prijsindexcijfers van de gezinsconsumptie reeds op 13 september 2019 door het CBS bekend waren gemaakt en dat het bovendien een tot nu toe jaarlijks terugkerend wetgevingstraject betreft.

De SER wenst hierbij op te merken dat het zaak is om bij de juridische en wetstechnische procedure de doorlooptijd te bewaken zodat een spoed-adviesaanvraag van de minister aan de SER in beginsel overbodig is.

In verband met het bovenstaande wenst de SER op te merken dat de fundamentele beginselen van deugdelijkheid en zorgvuldigheid van het wetgevingsproces in het gedrang (dreigen te) komen indien in het proces van voorbereiding/ontwerp, advisering, goedkeuring, bekrachtiging, bekendmaking en inwerkingtreding de noodzakelijke doorlooptijden niet, althans niet voldoende, in acht worden genomen. Een dergelijke gang van zaken acht de SER niet wenselijk.

De SER merkt op dat bij het adviesverzoek de instemming van de Raad van Ministers ontbreekt als bijlage. Onverminderd het bepaalde in artikel 2, tweede lid, van de Landsverordening van de 24ste augustus 2017 houdende wijziging van de Landsverordening Sociaal Economische Raad (P.B. 2017, no. 70), vraagt de SER zich in het licht van het vorenstaande af welke procedure uiteindelijk wordt gevolgd. Met uitzondering van vorig jaar was het immers gebruikelijk dat ontwerp-wetgeving betreffende de verhoging van de minimumlonen voor advies bij de SER werd ingediend via de Raad van Ministers door tussenkomst van de Minister-president.³ De SER kon er dientengevolge in redelijkheid van uitgaan dat de Raad van Ministers had ingestemd met het ingediende ontwerp. Consistentie en coherentie acht de SER in deze van belang.

De SER verzoekt de minister daarom duidelijkheid te verschaffen over de te volgen procedure omtrent adviesverzoeken aan de SER inzake de uitvoering van artikel 13, eerste lid, van de Landsverordening minimumlonen, waarbij de SER van mening is dat indexering van het minimumloon verstrekkende,

³ Ook vorig jaar werd het adviesverzoek aan de SER inzake indexering van het minimumloon rechtstreeks door de minister ingediend. De SER heeft toen in zijn advies hierover opgemerkt dat het verschaffen van duidelijkheid over de te volgen procedure wenselijk is.

intersectorale en ministerie-overstijgende gevolgen met zich mee brengt, en daarom bij voorkeur gedragen moet worden door de voltallige Raad van Ministeries.⁴

De SER wenst voorts naar voren te brengen dat hij reeds in eerdere adviezen uitvoerig heeft geadviseerd over de indexering en/of de autonome verhoging van het minimumloon. In het initiatiefadvies van de SER inzake een verkenning van het beleidsthema 'Minimumlonen' van oktober 2017 (ref.nr. 173/2017-SER) is het beleidsthema vanuit diverse invalshoeken uitgebreid belicht. De SER verwijst dan ook naar deze eerdere adviezen, met de nadrukkelijke kanttekening dat deze adviezen integraal en in hun onderlinge samenhang in aanmerking dienen te worden genomen. De SER heeft namelijk geconstateerd dat in het verleden delen van adviezen werden geselecteerd en soms uit hun context gehaald, ter onderbouwing van beleidsvoornemens met betrekking tot een indexering of verhoging van het minimumloon.

2.2 Beleidsachtergrond indexering

De NvT begint met te stellen dat op grond van artikel 13 van de Landsverordening minimumlonen (P.B. 1972, no. 110) de minister kan besluiten tot indexering van de minimumlonen. In de Memorie van Toelichting (hierna: MvT) bij de Landsverordening minimumlonen stelde de regering destijds dat deze landsverordening 'de werknemer continuïteit van zijn aanspraken biedt en hem tevens zekerheid verschafft, dat het niveau van het minimumloon regelmatig en volgens een bepaalde methode aan de ontwikkeling van prijzen zal worden aangepast, zodat bedoelde werknemer minimaal een loon geniet dat voldoende blijft om in het levensonderhoud te voorzien'. 'Een dergelijk uitgangspunt gedooft uiteraard niet een teruggang van het minimumloon in reële termen gemeten'. 'Hiertoe is in het eerste lid van artikel 13 een indexclausule opgenomen', aldus de MvT.⁵ De SER merkt op dat in de NvT bij onderhavig ontwerp niet expliciet wordt gemaakt dat de minimumloonindexatie gericht is op koopkrachtbehoud.

De SER acht het van belang dat in het ontwerp een uiteenzetting met betrekking tot de sociaaleconomische beleidscontext wordt opgenomen. De huidige sociaaleconomische context laat zich kortheidshalve als volgt beschrijven: de economie van Curaçao laat al vier (4) opeenvolgende jaren een recessie zien met een neerwaartse spiraal van toenemende negatieve economische groei, een werkloosheid die in korte tijd is opgelopen van 13,4 procent in 2016 naar 21,2 procent in 2019, afnemende arbeidsproductiviteit, toenemende inflatie en een groeiende informele economie. Deze economische recessie zal volgens het Internationaal Monetair Fonds (IMF) in 2020 nog verder toenemen⁶.

Ook de verdragen van de International Labour Organisation (ILO) omtrent het minimumloon stellen dat de minimumloontarieven van tijd tot tijd aangepast dienen te worden, rekening houdend met veranderingen in de kosten van levensonderhoud en andere economische omstandigheden.⁷ Volgens de ILO lijken jaarlijkse aanpassingen adequaat in tijden van lage of gematigde inflatie en geeft een jaarlijkse aanpassing werkgevers en werknemers de benodigde voorspelbaarheid. Echter, sinds de

⁴ Overigens blijkt dat een eerdere versie van het ontwerp 'conform de wet' ook is voorgelegd aan de Regering en het nationale dialoogplatform Diálogo Nashonal Korsou ta Avansá.

⁵ Memorie van Toelichting, No. 3, Landsverordening houdende nieuwe regelen inzake minimumlonen, Staten van de Nederlandse Antillen, zitting 1971-1972-23, p.2, p.9 en p.10.

⁶ International Monetary Fund, *The Kingdom of the Netherlands – Curaçao and Sint Maarten: Staff Concluding Statement of the 2019 Article IV Mission*, December 2, 2019, <https://www.imf.org/en/News/Articles/2019/12/02/mcs120219-the-kingdom-of-the-netherlands-curaçao-and-sint-maarten-staff-concluding-statement>.

⁷ *Minimum wage policy guide, A summary*, ILO, 2017, p.14, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/dgreports/dcomm/publ/documents/publication/wcms_570376.pdf.

inwerkingtreding van de Landsverordening minimumlonen heeft indexatie om uiteenlopende redenen niet altijd plaatsgevonden, zijn er in sommige van die jaren fiscale maatregelen genomen ter behoud van koopkracht en is de indexeringsmethodiek niet altijd dezelfde geweest. Ook heeft er in bepaalde jaren een autonome verhoging van het minimumloon plaatsgevonden.⁸

De SER brengt in dit kader ook naar voren dat in de Agenda 2030 van de Verenigde Naties (VN), waarin de werelddoelen voor duurzame ontwikkeling (Sustainable Development Goals, SDGs) zijn gedefinieerd, het verminderen van ongelijkheid en het promoten van waardig en fatsoenlijk werk (*decent work*) voor alle vrouwen en mannen, wezenlijke SDGs zijn.⁹ Volgens de ILO kunnen goed-ontworpen en effectieve minimumlonen bijdragen aan het behalen van deze SDGs, in het bijzonder aan SDG 8 en SDG 10. Hierbij wordt wel aangegeven dat de mate waarin minimumlonen in staat zijn om deze doelen te bereiken in grote mate contextafhankelijk is en derhalve onderwerp van debat is.¹⁰

2.3 Indexeringsmethodiek

Onderhavig ontwerp gaat uit van het huidige minimumuurloon van NAf. 9,37. De minister bepaalt welk prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie, zoals vastgesteld door het CBS, van toepassing is bij het bepalen van de hoogte van de indexatie van het minimumloon.

Het CBS berekent en publiceert de gegevens met betrekking tot de prijsontwikkeling op Curaçao in de vorm van:

- de enkelvoudige maandmethode, waarbij het prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie voor een bepaalde maand van het lopende jaar wordt vergeleken met het prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie voor diezelfde maand van het voorafgaande jaar; en
- het twaalfmaands gemiddelde, waarbij de gemiddelde ontwikkeling van het prijsindexcijfer gemeten over de periode van twaalf maanden voorafgaande aan een bepaalde maand, vergeleken wordt met de gemiddelde ontwikkeling van het prijsindexcijfer over dezelfde periode een jaar eerder.

Deze benaderingen leiden tot verschillende indexeringspercentages.

De SER constateert dat bij het adviesverzoek een overzicht van het CBS ontbreekt inzake de prijsindexcijfers van de gezinsconsumptie voor de maand augustus van het lopende jaar, vergeleken met het cijfer voor de maand augustus van het voorafgaande jaar. Wel is een persbericht van het CBS toegevoegd van 18 november 2019 betreffende het prijsindexcijfer voor de maand oktober 2018 en 2019, hetgeen, goed beschouwd, niet relevant is in het kader van dit wetgevingstraject. Uit het persbericht van het CBS van 13 september 2019 blijkt evenwel dat, gemeten over de periode van twaalf maanden tot en met augustus 2018, ten opzichte van dezelfde periode een jaar eerder, de prijzen

⁸ Zie voor een uitgebreide analyse van het onderwerp 'indexering' paragraaf 3.2 van het initiatiefadvies van de SER: *Initiatiefadvies inzake een verkenning van het beleidsthema 'Minimumlonen'*, 173/2017-SER.

⁹ Eind september 2015 is er door de Verenigde Naties een nieuwe mondiale agenda aangenomen die een eind moet maken aan armoede, ongelijkheid en klimaatverandering. Hiertoe zijn 17 *Sustainable Development Goals* opgenomen in de agenda 2030.

¹⁰ ILO, 2017, p. 26. In de publicatie *Minimum wage systems*, ILO, 2014, p. 32 en p. 33, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/-relconf/documents/meetingdocument/wcms_235287.pdf.

gemiddeld genomen met 2,8 procent zijn gestegen.¹¹ In de NvT wordt echter aangegeven dat door het CBS is vastgesteld en gepubliceerd dat het twaalfmaands gemiddelde over de periode augustus 2018 tot augustus 2019, 2,7 procent bedraagt. Navraag bij het CBS leert dat een berekening van het twaalfmaands gemiddelde CPI, waarbij met vier decimalen wordt gerekend, uitkomt op 2,755, hetgeen is afgerond op 2,8 procent.

De SER constateert voorts dat in de NvT bij het bepalen van de hoogte van de indexatie van het minimumloon per 1 januari 2020 uitgegaan is van het twaalfmaands gemiddelde CPI. Het gebruik van deze indexeringsmethode sluit goed aan bij eerdere adviezen van de SER waarin in geval besloten wordt tot indexering telkenmale aangedrongen is op het op consistente wijze hanteren van de indexeringsmethode die gebaseerd is op het twaalfmaands gemiddelde CPI, aangezien daarmee een beter beeld wordt verkregen van de lange termijn consumentenprijsontwikkeling.

De SER stelt eveneens vast dat er ten aanzien van het gehanteerde CPI geen consistentie is aangetroffen tussen de considerans en de NvT. In de considerans wordt het CPI gebruikt dat gebaseerd is op de enkelvoudige maandmethode, terwijl in de NvT het twaalfmaands gemiddelde CPI wordt gehanteerd. Eveneens is de NvT qua inhoud en strekking zelf niet consistent, aangezien daarin weliswaar het twaalfmaands gemiddelde CPI wordt gehanteerd, doch tegelijkertijd wordt gesteld dat er bij het voornemen tot indexering is uitgegaan van het CPI per augustus 2019, met als meetpunten augustus 2018 en augustus 2019, hetgeen duidt op de enkelvoudige maandmethode.

Tevens merkt de SER op dat hetgeen in de considerans wordt genoemd in essentie geen overweging betreft, maar slechts de constatering van een feit. Welke overwegingen ertoe hebben geleid tot het voornemen om de minimumlonen per 1 januari 2020 te indexeren wordt noch in de considerans, noch in de NvT nader toegelicht. Er ontbreekt derhalve een motivering van de noodzaak van het voornemen, hetgeen in strijd is met het bepaalde in aanwijzing 4, eerste lid, van de Aanwijzingen voor de regelgeving. Daarin is bepaald dat tot het ontwerpen van nieuwe regelingen alleen wordt besloten, indien de noodzaak daarvan is komen vast te staan.

In het licht van het vorenstaande geeft de SER de minister in overweging om de noodzaak, c.q. de motivering van het voornemen tot indexering van het minimumloon expliciet op te nemen in het ontwerp.

2.4 Financiële implicaties van indexering

Naar het oordeel van de SER is het nogal opmerkelijk dat er in de NvT niet nader wordt ingegaan op de financiële implicaties van het ontwerp. De SER constateert evenwel dat in het advies van de beleidsorganisatie van het Ministerie van Financiën (met zaaknummer 2019/046633) van 25 november 2019 wordt gesteld dat 'de indexering geen financiële gevolgen zal kennen voor het Land'. Deze stelling wordt in hetzelfde advies evenwel genuanceerd met de volgende zinsnede: 'voor de begroting heeft dit voorstel geen directe gevolgen, behoudens als deze verhoging leidt tot verdere economische teruggang. Dan zullen de (overheids-)uitgaven stijgen en de (overheids-)inkomsten verder dalen'. Tevens wordt in het advies gesteld dat 'deze geleidelijke gelijktrekking van de minimumlonen zal kunnen leiden tot een loonstijging, arbeidsplaatsenverlies en rentabiliteitsafname van bepaalde bedrijven. Met negatieve gevolgen voor het Land als resultaat. Te denken valt aan onder andere de personeelslasten door de Overheid gesubsidieerde instanties en instellingen.'

¹¹ https://www.cbs.cw/website/press-releases-2019_3580/item/consumentenprijzen-voor-de-maand-van-augustus-2019_2770.html. In het persbericht is het twaalfmaands gemiddelde CPI voor augustus 2018:127, 4 en voor augustus 2019: 130,9, hetgeen een stijging met 2,7 procent betekent.

De SER tekent hierbij ten overvloede aan dat ten tijde van het uitbrengen van voornoemd advies van de beleidsorganisatie van het Ministerie van Financiën de analyse van MEO nog niet was uitgebracht. Nu er volgens MEO negatieve macro-economische gevolgen van de indexering van de minimumlonen te verwachten zijn, mag er in redelijkheid vanuit worden gegaan dat de overheidsfinanciën eveneens negatief worden beïnvloed.

De SER wil hierbij voor de duidelijkheid en ten overvloede het volgende naar voren brengen.

Artikel 11 van de Landsverordening comptabiliteitsvoorschriften Curaçao¹² bepaalt dat in de toelichting op het ontwerp van een landsverordening, een ontwerp-landsbesluit, houdende algemene maatregelen, of ministeriële beschikkingen, met algemene werking, waarin nieuwe beleidsvoornemens of toezeggingen met betrekking tot het te voeren beleid worden uitgewerkt, een afzonderlijk onderdeel wordt opgenomen waarin de financiële gevolgen voor en de dekking door het Land worden vermeld.

Een overzicht van de financiële implicaties van de onderhavige ontwerp-ministeriële regeling, met algemene werking, dient dan ook alsnog uitgewerkt en opgenomen te worden in de NvT.

De SER geeft de minister hierbij in overweging om in het vervolg, door tussenkomst van zijn collega van Economische Ontwikkeling, eerst de macro-economische impact analyse van MEO af te wachten en nadat deze impactstudie is uitgebracht, deze door tussenkomst van zijn ambtgenoot van Financiën door te geleiden naar de beleidsorganisatie van het Ministerie van Financiën voor een nadere analyse met betrekking tot de mogelijke gevolgen voor de overheidsfinanciën van de voorgenomen beleidsmaatregel.

2.5 Sociaaleconomische implicaties van indexering

In de NvT wordt aangegeven dat bij het voornemen tot indexering is uitgegaan van een aantal indicatoren. Deze indicatoren betreffen het CPI per augustus 2018 en 2019, de verhoging van het minimumuurloon ten opzichte van het huidige, de additionele brutoloonkosten en de additionele sociale premiekosten per werknemer per maand en per jaar. De verwachte stijging in de totale loonsom als gevolg van het indexeringsvoorstel bedraagt 10,08 miljoen gulden per jaar. De SER constateert dat de desbetreffende indicatoren slechts met cijfers worden gepresenteerd, zonder context, onderbouwing dan wel verdere analyse, en evenmin een conclusie.

In de tabel wordt uitgegaan van 15.980 minimumloners per september 2019, hetgeen 27,7 procent bedraagt van het totale aantal werkenden.¹³ Een verhoging van het minimumloon leidt doorgaans ook tot het zogenaamde *bump-up effect*¹⁴, te weten een verhoging van het loon van diegenen met een loon net boven het minimumloon. De SER constateert dat met dit zogenaamde *bump-up effect* geen rekening is gehouden in de tabel.

In de adviesverzoeken die zijn voorgelegd aan MEO en het Ministerie van Financiën gaat de tabel waarin de hierboven genoemde indicatoren worden gepresenteerd vooraf met de stelling dat de economie erbij gebaat is de koopkracht van de minima zoveel mogelijk te handhaven. Direct na de tabel wordt gesteld dat versterking van de koopkracht van de minima positieve omzetgevolgen heeft

¹² Bijlage b behorende bij de Eilandsverordening tot vaststelling van diverse ontwerp-landsverordeningen Land Curaçao (A.B. 2010, no. 87).

¹³ CBS Curaçao, *Labour Force Survey April 2019*.

¹⁴ Dee, Gill, *Through the Minimum Wage Looking Glass: Economic Consensus Unrealized*, UCLA Anderson Review, October 2018, <https://www.anderson.ucla.edu/faculty-and-research/anderson-review/minimum-wage-primer-leamer>.

voor het bedrijfsleven. De SER merkt hierbij wellicht ten overvloede op, dat het hier gepostuleerde causale verband tussen handhaving van de koopkracht van de minima en economische baten niet nader wordt onderbouwd. Ook wordt niet ingegaan op het niet indexeren van andere inkomens zoals de AOV en de bijstandsuitkering. Evenmin wordt uitgeweid over de voorgenomen bevrozing van de ambtenarenbezoldigingen de komende vier jaren, en het mogelijke verband tussen het niet handhaven van de koopkracht van deze groepen en omzetgevolgen voor het bedrijfsleven. Wellicht ten overvloede zij aangetekend dat de hiervoor genoemde aspecten nergens zijn terug te vinden in het ontwerp dat aan de SER ter advisering is voorgelegd.

Wel wordt in de NvT gerefereerd aan het advies 'Macro-Economische Impact Analyse, Indexering minimumloon 2020', dat MEO op 4 december 2019 heeft uitgebracht (zaaknummer 2019/046211). Aangegeven wordt dat MEO heeft geadviseerd om de indexering van het minimumuurloon per 2020 aan te houden. In de NvT is de stelling van MEO overgenomen dat 'een indexering van het minimumloon mogelijkere wijs een vooruitgang betekent voor een groep werkenden, maar een negatief effect heeft op een veel grotere groep in de samenleving.'¹

In de hierboven genoemde impactstudie heeft MEO de gevolgen van de indexering van het minimumuurloon in een bredere economische context geanalyseerd. Op grond van deze analyse adviseert MEO om de indexering van het minimumloon aan te houden en om parallel hieraan samenhang te zoeken met de huidige beleidsaanpak en reeds in gang gezette beleidsvoornemens en projecten.¹⁵ 'Dit impliceert dat economische groei en arbeidsproductiviteit belangrijke factoren zijn, die meegenomen moeten worden in het besluitvormingsproces teneinde het wel of niet aanpassen van het minimumloon. Op basis hiervan kunnen structurele strategieën en oplossingen worden geformuleerd die gekoppeld zijn aan de economische groei en arbeidsproductiviteit.'

MEO adviseert dan ook om in het besluitvormingsproces over de indexering van het minimumloon consistentie van beleid na te streven, met name het beleid dat gericht is op duurzame economische ontwikkeling. Hierbij wordt aangegeven dat de negatieve groei van de economie van jaarlijks gemiddeld 0,7 procent over de periode 2008-2018 op gespannen voet staat met de stijging van het minimumloon in dezelfde periode. MEO stelt dat dit niet strookt met de waarborging van een duurzame ontwikkeling van de economie. Daarnaast, zo beargumenteert MEO, kan een mogelijke verhoging van louter één inkomensklasse ertoe leiden dat de lonen die niet verhoogd zijn zwaar onder druk komen te staan. In feite verwijst MEO hier impliciet naar het hierboven beschreven *bumb-up effect*.

Aan de hand van de in de analyse aangegeven uitgangspunten zijn de macro-economische effecten van de mogelijke indexering van het minimumuurloon in het Macro-Economisch model Curalyse in kaart gebracht. De SER constateert dat hoewel de uitgangspunten ten aanzien van diverse indicatoren afwijken van de uitgangspunten die gehanteerd worden in de NvT, ook MEO uitgaat van een stijging van de totale loonsom in 2020 met 10,08 miljoen gulden.

Deze mogelijke toename van de loonkosten zal volgens MEO naar verwachting de volgende effecten teweegbrengen:

- Een daling van het Bruto Binnenlands Product (BBP) in 2020 met 0,4 procentpunt ten opzichte van het basispad;
- Toename van de lasten voor de private sector, die doorwerkt in de consumptieprijzen, hetgeen zal leiden tot een afname van de binnenlandse bestedingen;

¹⁵ Hiermee doelt MEO op onder meer de Groeistrategie en korte termijn beleidsmaatregelen om investeringen te stimuleren. MEO, *Macro-Economische Impact Analyse, Indexering minimumloon 2020*, december 2019.

- De hogere consumptieprijzen leiden tot een daling van de reële particuliere consumptie, ondanks de stijging van het besteedbaar inkomen van de minimumloners. Het positieve effect voor de minimumloners wordt ten dele tenietgedaan door het negatieve effect van de hogere consumptieprijzen op de koopkracht van de rest van de bevolking;
- De daling in de economische activiteiten zal leiden tot een afname van de werkgelegenheid met 100 arbeidsplaatsen;
- Verslechtering van de concurrentiepositie als gevolg van de hogere productiekosten;
- Afname van de overheidsinkomsten met NAF. 0,6 miljoen gulden in 2020.

MEO wijst ook op de volgende negatieve sociaaleconomische effecten van de indexering van het minimumloon, die moeten worden meegenomen in het besluitvormingsproces:

- Vervanging van laaggeschoolde arbeid door kapitaal, met werkloosheid onder deze groep tot gevolg;
- Verstoring van de loonverdeling tussen minimumloners en andere inkomensgroepen, die de druk op werkgevers om de lonen van deze niet-minimumloon verdienen te verhogen doet toenemen, hetgeen kan leiden tot een verdere toename van de consumptieprijzen;
- Minder vraag naar nieuwkomers op de arbeidsmarkt;
- Productiviteitsval, waarbij minimumloners te duur zijn geworden doordat hun productiviteit niet meer opweegt tegen de kosten die de werkgever minimaal moet maken;
- Substitutie van minimumloners door hoger opgeleiden met een hogere productiviteit;
- Toename van de vraag naar informele arbeid;
- Daling van de koopkracht van minvermogenden door de toename van de consumptieprijzen.

Tevens merkt MEO op dat een verhoging van het minimumuurloon, terwijl de arbeidsproductiviteit afneemt, ertoe leidt dat er nauwelijks tot geen ruimte is voor werkgevers om de lastenverhoging te absorberen zonder de kosten te verlagen.

Het Ministerie van Financiën komt in haar advies van 25 november 2019 tot gelijklopende bevindingen en conclusies als MEO. In haar advies concludeert het Ministerie van Financiën dat er alleen in een groeiende economie ruimte zou bestaan om het minimumloon op te trekken. 'Het optrekken dient overigens gepaard te gaan met een daarmee samenhangende toename in de arbeidsproductiviteit. Dan pas kan gesproken worden van behoud van koopkracht en de eventuele mogelijkheden om de economie te saneren. Echter, de economie kent nu grote uitdagingen. Het BNP staat onder grote druk, net zoals de arbeidsproductiviteit.'

MEO beveelt in haar advies aan om, in plaats van het treffen van maatregelen die een algemeen geldend effect hebben, met een doelgroepgericht beleid te komen. Tevens adviseert MEO om parallel aan de aanhouding van de indexering van het minimumuurloon samenhang te zoeken met de huidige beleidsaanpak en reeds ingang gezette beleidsvoornemens en projecten, waarbij zij onder meer verwijst naar de Groeistrategie.

De SER onderschrijft in grote lijnen de analyse en conclusies van MEO en is eveneens de mening toegedaan dat economische groei en arbeidsproductiviteit zeer relevante factoren zijn die betrokken moeten worden bij het besluitvormingsproces met betrekking tot de indexering van de minimumlonen.

De economie van Curaçao bevindt zich met vier (4) opeenvolgende jaren van recessie¹⁶ in een neerwaartse spiraal van toenemende negatieve economische groei, een sterk oplopende werkloosheid, afnemende arbeidsproductiviteit, toenemende inflatie¹⁷ en een groeiende informele economie.¹⁸ Indexering van het minimumloon met 2,7 procent houdt opnieuw voor werkgevers een kostenverhoging in. De ruimte om deze lastenverzwaring op te vangen is in de afgelopen jaren sterk afgenomen. Indexering van het minimumloon zal naar verwachting de neerwaartse spiraal dan ook doen versterken.

Gelet op de huidige economische recessie die volgens het IMF in 2020 nog verder zal toenemen, is de SER van mening dat een verhoging van het minimumloon alleen mogelijk is in het geval deze gelijke tred houdt met een toenemende arbeidsproductiviteit en een groeiende en dynamische economie met een flexibele arbeidsmarkt.

De SER acht het tegelijkertijd van groot belang dat er empirisch onderzoek wordt uitgevoerd naar de sociaaleconomische effecten van een verhoging van het minimumloon. De analyse van MEO is gebaseerd op een model met aannames die voortvloeien uit de neoliberale economische theorie. Internationaal empirisch onderzoek toont echter aan dat in de praktijk de relatie tussen een verhoging van het minimumloon en macro-economische variabelen complex is en geen 'blueprint' relatie is. In zijn advies van 26 november 2018 inzake de indexering van de minimumlonen per 1 januari 2019¹⁹ heeft de SER eveneens aangegeven dat de vraag naar wat de sociaaleconomische effecten zijn van een verhoging van de minimumlonen empirisch beantwoord moet worden. In de NVT behorende bij de Ministeriële regeling met algemene werking van de 20ste december 2018 ter uitvoering van artikel 13, eerste lid, van de Landsverordening minimumlonen, wordt gesteld dat 'dit ook het standpunt is van de Minister onder verwijzing naar het CPI Statistisch Bulletin juli 2018 van het CBS waarin gedetailleerd de prijsontwikkeling tussen juli 2017 – juli 2018 aan de hand van werkelijke cijfers (empirisch) is aangegeven'.

De SER merkt, wellicht ten overvloede, op dat hij in het voorgaande refereerde aan het uitvoeren van empirisch onderzoek naar de sociaaleconomische effecten van een verhoging van het minimumloon en niet naar de prijsontwikkeling aan de hand van empirisch verkregen cijfers. Het gaat hier dan met name om onderzoek naar de mogelijke effecten op werkgelegenheid, arbeidsproductiviteit en economische groei. Dit empirisch onderzoek is des te noodzakelijker nu de economie al gedurende enkele jaren een krimp laat zien en deze naar verwachting ook voortduurt in 2020.

Concluderend is de SER van mening dat uitsluitend op basis van de resultaten van empirisch onderzoek geëigende beleidsmaatregelen kunnen worden genomen, waarbij het met name gaat om consistentie van beleid, gericht op duurzame economische groei, productiviteitsstijging en voldoende

¹⁶ Het reële bruto binnenlands product (BBP) nam in 2018 met 2,2 procent af nadat in 2017 een krimp van 1,7 procent was geregistreerd, *Note Economic Developments Curaçao*, March 2019, Centrale Bank Van Curaçao en Sint Maarten (CBCS), https://demo.spincdn.com/cbcs/media/articles/20190401_note_economic_developments_curacao_march_2019.pdf.

¹⁷ Traa, Bob, *Current Macroeconomic challenges*, August 21, 2019, CBCS.

¹⁸ Een indicatie van de omvang van de informele economie geven de data van het CBS Curaçao over de omvang van informele arbeid. De omvang van informele arbeid, gemeten in arbeidskrachten onderzoeken was 32,5 procent van de werkende bevolking in 2014 en 32,6 procent in 2015. Irálice Jansen, *Labor Informality in Curaçao: Analysis from the Labor Force Survey 2014–2015*, CBS.

¹⁹ Ref.nr. 148/2018-SER. Advies inzake de ontwerp-ministeriële regeling, met algemene werking, houdende toepassing van artikel 13, eerste lid, van de landsverordening minimumlonen, p. 14.

ruimte voor behoud van koopkracht. Indexering van het minimumloon 2020 zal naar verwachting de aanhoudende economische krimp versterken, de werkloosheid doen stijgen, een inflatoir effect hebben en de armoede doen toenemen.

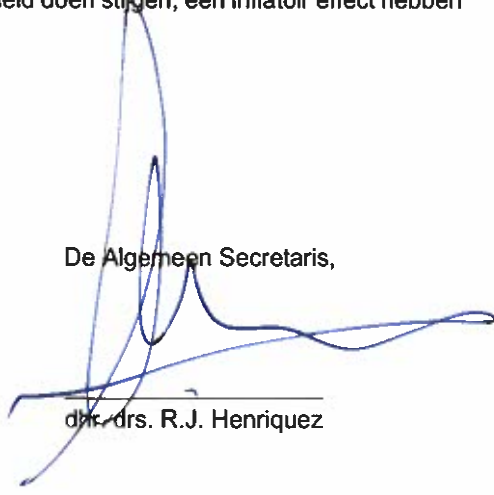
Namens de Sociaal-Economische Raad,

De fungerend Voorzitter,

dr. mr. J.H. Jacobs

De Algemeen Secretaris,

dr. drs. R.J. Henriquez